

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЗ «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»**

Т.М. ПОПЛАВСЬКА

«ФІЛОСОФІЯ НАУКИ»

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ
ВИКОНАННЯ ТА ОФОРМЛЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ
НАУКОВИХ ЗАВДАНЬ З ДИСЦИПЛІНИ**

«ФІЛОСОФІЯ НАУКИ»

**Для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура)**

ЗМІСТ

1. ПЕРЕДМОВА.....	4
2. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	5
3. рекомендації ДО ВИКОНАННЯ ІНДЗ.....	9
4. ПРИКЛАДИ НАПИСАННЯ ТЕЗ/ДОПОВІДЕЙ.....	11
5. ПРИКЛАДИ НАПИСАННЯ ЕСЕ.....	15
6. РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ МУЛЬТІМЕДІЙНОЇ ПРЕЗЕНТАЦІЇ.....	17
7. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ІНДЗ.....	20
8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ.....	21

Рецензенти:

АТАМАНЮК Зоя - доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ПНПУ імені К.Д. Ушинського.

ЧЕБАН Оксана – кандидат філософських наук, доцент, завідувачка кафедри суспільно-гуманітарних наук Одеського державного аграрного університету.

ПЕРЕДМОВА

Навчальна дисципліна «Філософія науки» – важлива складова в циклі соціально-гуманітарної підготовки майбутніх фахівців педагогічного вузу. Її визначальна мета – оволодіння основами загальної культури мислення та свідомого формування системи відношень до світу, самого себе та свого місця в цьому світі. Викладання філософії науки має забезпечити світоглядний аспект гуманітарної освіти, сформувавши основи філософського мислення студентів, відповідно до сучасних тенденцій розвитку науки та суспільства.

Філософія науки – необхідна складова для формування загальноосвітньої, культурної і морально-виховної, професійної компетентностей студента-магістранта, які мають забезпечувати оптимальну інтеграцію в соціальне середовище, що будується в межах пріоритету людських цінностей з метою демократизації відносин.

Наукова робота студента з дисципліни здійснюється з метою:

- розвинути навички науково-філософського аналізу та духовного самовдосконалення;
- сформувати здібності до логічного мислення, самостійного аналізу складних явищ соціокультурного життя, уміння пов'язувати загальнофілософські проблеми з вирішенням завдань теорії і практики;
- сформувати загальну культуру особистості;
- розвинути духовно-творчий потенціал;
- розвинути здатність до теоретичного мислення;
- сформувати науковий світогляд, філософську культуру мислення та пізнання;
- виховати творчу особистість, яка має високий рівень культури.

Практичні завдання:

- працювати із філософською літературою (як з першоджерелами так із критичними монографіями та статтями, присвяченими філософській проблематиці);
- користуватися категоріальним апаратом філософії;
- аналізувати явища духовного життя;
- критично мислити та аргументовано висловлювати свою думку;
- застосовувати філософську методологію у фаховому пізнанні;
- переосмислювати особистісні цінності та давати адекватну оцінку екзистенціальним проблемним ситуаціям, що виникатимуть у житті;
- застосовувати отримані знання під час аналізу нагальних проблем сучасності.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Філософсько-методологічні засади організації наукових досліджень

Тема 1. Загальні методологічні та філософські засади науки.

Основні філософсько-методологічні підходи до визначення науки. Філософія науки як нова галузь філософського знання. Історія становлення філософії науки. Історичні коріння взаємозв'язку філософії та науки. Трансценденталістська концепція. Антиінтеракціоністська концепція. Позитивістська концепція. Діалектична концепція. Основні ідеї першого позитивізму, махізму та неопозитивізму. Основні проблеми постпозитивізму. Неокантіанство: концепції методів наукового пізнання. Методологічні концепції прагматизму. Проблеми пізнання у контексті феноменології та герменевтики.

Тема 2. Феномен науки. Критерії науковості.

Наука як: складний суперечливий процес отримання нових знань; результат цього процесу, тобто об'єднання отриманого знання в цілісну, органічну і динамічну систему; соціальний інститут з усією своєю інфраструктурою:

організація науки, наукові організації, етос науки, професійні об'єднання вчених, ресурси, фінанси, наукове обладнання, система наукової інформації, різного роду комунікації вчених; особлива сфера діяльності людини і важливий елемент культури. Суттєві ознаки науки. Функції наукового знання. Проблема класифікації наук.

Тема 3. Основні історичні етапи розвитку науки.

Передумови виникнення науки. Класична наука. Некласична наука. Постнекласична наука. Революція в природознавстві в кінці XIX — початку XX ст. і формування некласичної науки. Постнекласична наука як прояв постмодерну.

Змістовий модуль 2. Методологія наукового дослідження.

Тема 4. Структура теоретичного знання і методи теоретичного дослідження.

Філософія та її роль у науковому пізнанні. Поняття наукового методу і методології науки. Емпіричний, теоретичний та метатеоретичний рівні пізнання. Форми наукового пізнання: ідея, проблема, факт, гіпотеза, теорія, концепція. Інші структурні компоненти науки. Методи емпіричного та теоретичного дослідження.

Тема 5. Динаміка науки, теоретичні моделі та закономірності розвитку.

Кумулятивна модель розвитку науки. Діалектико-матеріалістична модель розвитку науки. Проблема росту знань у К. Поппера. Концепція розвитку знань Т. Куна. Науково-дослідна програма І. Лакатоса. Методологічний анархізм" П. Фейєрабенда. Еволюційна модель розвитку науки С. Тулмін.

Тема 6. Динаміка наукового прогресу.

Становлення методології наукового дослідження у Новий час. Моделі наукового пізнання у новітню епоху. Основні методологічні підходи до розвитку наукового знання (за І. Лакатосом): індуктивізм; конвенціоналізм;

фальсифікаціонізм; методологія науково-дослідних програм. Основні методологічні принципи системного підходу: Принцип цілісності (об'єкт розглядається як єдине ціле); Принцип пріоритету цілого над складовими частинами. Принцип ієрархічності (підпорядкованість систем нижчого рівня системам вищого тощо). Принцип структурності (зв'язки, що зумовлюють особливості будови). Принцип самоорганізації (здатність удосконалювати рівень своєї організації). Принцип взаємозв'язку із зовнішнім середовищем.

Тема 7. Наукові традиції і наукові революції.

Характеристика наукових традицій. Поняття і сутність наукової революції. Наукова раціональність, етапи її розвитку. Історичні типи наукової раціональності, що послідовно змінюються в історії техногенної цивілізації. Це - класична раціональність (відповідає класичній науці у двох її станах - додисциплінарному та дисциплінарно організованому); некласична раціональність (відповідає некласичній науці) і постнекласична раціональність.

Тема 8. Філософські засади наукової картини світу: причинність і детермінізм.

Ймовірнісна причинність в некласичній науці: статистичні закони як зв'язок необхідного і випадкового. Глобальні революції і типи наукової раціональності. Історична зміна типів наукової раціональності: класична, некласична, постнекласична наука.

Тема 9. Стилі наукового мислення і методологічні принципи конкретних наук.

Стиль наукового мислення як конкретно-історичний спосіб існування ідеалів і норм наукового дослідження, що відповідає науковій картині світу свого часу. Методологічні принципи як складова стилю наукового мислення, історичний характер методологічних принципів конкретних наук, їхня евристична роль. Ідеали і норми пояснення в фізиці як методологічні настанови:

принцип причинності, принципи дальності дії і близькодії, принципи збереження.

Тема 10. Синергетика як нове світобачення. Синергетика як загальнонаукова дослідницька програма вивчення процесів самоорганізації. (Г. Хакен). Складність, темпоральність, цілісність - риси нового світобачення (за І. Пригожиным).

ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ ІНДЗ

Робота з дисципліни «Філософія науки» – це індивідуальна, самостійно виконана робота студента. Методичні рекомендації розроблені таким чином, щоб допомогти студенту вибрати тему та провести дослідження на високому рівні. Виконання ІНДЗ передбачає консультативну допомогу викладача та творче освоєння теми роботи студентом.

Есе (від французького "essai", англійського "essay", "assay" - спроба, випробування; від латинського "exagium" - зважування). Цей прозовий твір є міркуванням невеликого обсягу з вільним складом або вільним тлумаченням якоїсь проблеми. Есе виражає індивідуальні враження та міркування з певного приводу чи питання і не претендує на остаточне чи вичерпне трактування теми. Як правило, есе передбачає нову, суб'єктивну думку про що-небудь.

Написання есе дуже корисне, оскільки дозволяє навчитися чітко та грамотно формулювати думки, структурувати та аналізувати інформацію, виділяти причинно-наслідкові зв'язки, ілюструвати поняття відповідними прикладами, аргументувати свої висновки; оволодіти науковим стилем мовлення.

Тези або доповідь студента – це самостійна письмова робота на обрану тему. Метою цієї роботи як екзаменаційного завдання є перевірка не тільки знань, а й навичок самостійного творчого мислення і письмового вираження власних думок.

Тези, есе або доповідь не повинні зводитися до простого викладу визначень і понять. Вони повинні містити:

- чітку постановку суті поставленої проблеми,
- включати самостійний аналіз даної проблеми з використанням розглянутих в рамках дисципліни концепцій і аналітичного інструментарію,
- висновки, що узагальнюють позицію автора з поставленої проблеми.

При написанні есе, тез або доповіді з філософії науки необхідно дотримуватися наступної логіки викладу:

Варіант тез або доповіді:

1. Вибрати тему або проблему, визначити її актуальність;
2. Визначте мету і завдання даного реферату (що ми хочемо розглянути і як, в якій послідовності);
3. Висновки, до яких ми прийшли.
4. Список використаних джерел і цитувань.
5. Визначте ключові слова, які виражають основну думку тез /доповіді.

Варіант есе.

1. Можна вибрати афоризм, висловлювання філософа з приводу якоїсь актуальної проблеми або теми, що розглядається;
2. Визначити ключові слова висловлювання, за ключовими словами визначте, до якої теми (тем) належить аналізоване висловлювання;
3. Яку теоретичну проблему (проблеми) торкається автор у цьому твердженні?
4. Позиція автора з даної проблеми (на основі висвітлених матеріалів сформулювати проблему теоретично).

5. Власна позиція (згода, часткова згода або незгода з автором). Теоретичними аргументами, що підтверджують позицію, є використання спеціальних термінів, посилання на інших авторів або інші джерела.
6. Приклади, що підтверджують аргументи: факти з історії науки як вітчизняної, так і зарубіжної, факти з сучасної наукової дійсності, особистий науковий досвід.
7. Узагальнюючий висновок написаного есе.

ЗДОБУВАЧ ПРИ ВИКОНАННІ ІНДЗ ПОВИНЕН ДОТРИМУВАТИСЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ, НЕ ДОПУСКАТИ АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ.

Академічний плагіат це – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів інших авторів без відповідного посилання (відповідно до ст.69 Закону України «Про вищу освіту»).

Види академічного плагіату:

- Копіювання;
- Перефразування;
- Компіляція;
- Використання інформації (факти, ідеї, формули, числові значення тощо) з джерела без посилання на джерело;
- Подання як власних робіт (тез, аналітичних звітів, письмових робіт, есе тощо), виконаних на замовлення іншими особами, у тому числі робіт, стосовно яких справжні автори надали згоду на таке використання.

ПРИКЛАДИ ТЕЗ АБО ДОПОВІДІ

(відповідно до запропонованої структури):

Тема: *«Філософське осмислення феномена свідомості».*

Введення.

Актуальність теми дослідження. Філософське осмислення феномена свідомості має одну цілком очевидну специфічну рису, яка відрізняє його від інших філософських і наукових напрямків, створених людством. У сфері сучасного розуміння свідомості інтерес до космічної, природної та соціальної реальності, що протистоїть їй, а також необхідність досліджувати і розуміти найпотаємніші аспекти власного буття є багат шаровими і взаємно підсилюючими. Ця проблема існує з давніх часів, і вона завжди була предметом філософської роздуми.

Значення філософських напрямків у вивченні проблеми свідомості багаторазово зростає на сучасному етапі розвитку людського суспільства, коли світова спільнота констатує факт глибокого взаємозв'язку між джерелами світових культур і процесами їх розвитку.

Глобальний характер науково-філософського інтересу до феномену свідомості зумовлює численні спроби дослідників вирішити питання з різних світоглядних і методологічних позицій. Ми можемо вибрати матеріалістичну, феноменологічну, герменевтичну, реалістичну, теїстичну або будь-яку іншу стратегію, і в результаті будуть різні, іноді бінарні, «гносеологічні світи».

Метою даного дослідження є виявлення кола основних питань, пов'язаних з розвитком концептуальних ідей в сучасній філософії розуму.

Реалізація цієї мети призвела до формулювання суміжних **завдань**:

- розкриття стану проблеми свідомості з точки зору філософсько-методологічного аналізу;
- розробка типологічних підходів до опису проблеми свідомості, виходячи з її особливостей.

Виклад основного матеріалу.

Розуміючи, що повний вичерпний аналіз розвитку проблеми свідомості вартий значної фундаментальної праці, яка за своєю науковою значимістю охоплює всі допустимі норми і межі даної роботи, автор виходить з логіки оптимального співвідношення між обсягом досліджуваного матеріалу і найважливішими питаннями з даної проблеми. Тому весь дослідницький матеріал буде присвячений виявленню ряду ключових, базових моментів, за допомогою яких можна побудувати логіко-аналітичну структуру без втрати якості самого логічного міркування.

Для формування адекватного ставлення до феномену свідомості автор пропонує розглянути два найважливіших і, на його думку, найбільш повних відображення філософської проблеми: чи є феномен свідомості чисто абстрактним смисловим змістом психічного апарату, його смисловим і гносеологічним епіфеноменом, або поняття «свідомість» є аналогом певної об'єктивної структури, в яку входить мислення як елемент? (*далі наводиться короткий виклад основного матеріалу*)

Висновки. Аналіз сучасного стану проблеми свідомості в західній філософії (феноменологія, екзистенціалізм та ін.) Дозволяє зробити наступні висновки:

Загальноприйнятою і найбільш розвиненою типологією опису в філософії розуму є *гносеологічна типологія*.

В рамках гносеологічної типології сформувалися традиційні терміни, категорії, процедури, методологія філософії розуму, які знайшли своє вираження в двох основних напрямках: *онтологічному і гносеологічному*.

Гносеологічний стиль описує свідомість переважно в психосоціологічних термінах і категоріях. Основне пізнання гносеологічного стилю спрямоване на розкриття сутності, форм, механізмів і засобів пізнавального процесу і його результату - пізнання.

Онтологічний стиль опису зводить феномен свідомості до особливого роду екзистенціальних структур. З його допомогою здійснюється логічний і

концептуальний аналіз різних моментів існування свідомості. По суті, робиться спроба зняти онтологічний парадокс гносеологічними методами, використовуючи діалектичні, феноменологічні, екзистенціальні та інші процедури.

Така типологія мислення не дозволяє органічно вжитися в зміст проблеми. Використовуючи цю типологію, легко міркувати про «буття» і «свідомість», оперувати цими поняттями, абстрагуючись від реальності, не помічаючи, як ракові клітини поширюються по власному тілу, як назріває військовий конфлікт в суспільстві або як поруч відбувається насильство.

На жаль, більшість філософів при вивченні свідомості приймають цю типологію мислення, захоплюючись теоретичними абстракціями і абсолютизуючи результати конкретного наукового емпіризму.

Ключові слова: *свідомість, гносеологія, онтологія, епіфеномен.*

Література: *(примірник для оформлення)*

Андрущенко В. П., Михальченко М. І. Сучасна соціальна філософія : курс лекцій. Київ : Генеза, 2018. 368 с.

2. Баумейстер А. Біля джерел мислення і буття : вибрані філософські етюди. Київ : Дух і літера, 2019. 473 с.

Возний І. Дохристиянські вірування давнього населення України : конспект лекцій. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2019. 271 с.

4. Гільдебранд Д. Що таке філософія? Львів : Колесо, 2018. 244 с.

5. Еліаде М. Священне і мирське ; Міфи, сновидіння і містерії ; Мефістофель і андрогін; пер. Г. Кьорян, В. Сахно. Київ : Основи, 2021. 591с.

6. Кант І. Критика чистого розуму /пер. з нім. та примітки Ігоря Бурковського. Київ : Юніверс, 2020. 500с.

Людина в сучасному світі : колективна монографія : в трьох книгах / за загальною редакцією В.П. Мельника. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2022. 3 кн.

8. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу. Ескіз української міфології. Київ : Обереги, 2018. 144 с.

Ортега-і-Гассет Х. Бунт мас. С. 15-139. Ортега-і-Гассет Х. Вибрані твори.

пер. з ісп. Вольфрама Бурггардта. Київ : Основи, 2018. 420 с.

10. Петрушенко В.Л. Філософія: вступ до курсу, історія світової та української філософії, фундаментальні проблеми сучасної філософії : навчальний посібник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2019. 594 с.

11. Рижак Л. Філософія як рефлексія духу : хрестоматія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2019.

Штайн Е. Вступ до філософії / Пер. з нім. Ілони Терзової. Жовква : Місіонер,

№ з/п	Приблизна тематика тез/доповідей
	Наука і цінності людського буття.
	Наука і глобальні проблеми сучасності. Суперечливий характер науки.
	Етичні норми в науці. Етика відповідальності.
	Виникнення сучасної філософії науки. Предмет філософії науки
	Спостереження як загальнонауковий метод емпіричного рівня пізнання
	Свобода наукового пошуку і соціальна відповідальність ученого
	Сутність понять «верифікація» і «фальсифікація».
	Основні принципи філософської герменевтики
	Футурологічні прогнози західних дослідників.
	Інтуїція та її роль у науковому пізнанні
	Євроінтеграція та науковий потенціал України
	Сучасна космологія та її основні напрямки розвитку
	Актуальні питання фізичної космології.
	Метафізична космологія як елемент або розділ світоглядної філософії

Студент може запропонувати власну тему.

5. ПРИКЛАД НАПИСАННЯ ЕСЕ

при використанні якого-небудь афоризму).

«Дитина в момент народження не є людиною, а лише кандидатом у людство» (А. П'єррон).

1. Висловлювання А. П'єррона пов'язане з однією з найважливіших і найскладніших проблем людства - спробою зрозуміти, що таке людина і чому вона майже така. Протягом тисячоліть люди не могли прийти до єдиної відповіді на це питання.

2. Мені здається, що автор розуміє слово «людина» максимально широко. Тому його висловлювання розкриває не тільки біосоціальну природу людини, а й проблеми формування індивідуальності та особистості людини. Як природна істота, людина як представник виду *Homo Sapiens* може повноцінно сформуватися тільки в спілкуванні з людьми.

Особистість – соціальний образ людини – також формується лише протягом життя. Усвідомивши себе як особистість, визначивши своє місце в суспільстві і життєвий шлях (долю), людина стає особистістю.

3. На мою думку, ця теза абсолютно незаперечна. Біологічна сутність людини представляє її як одиницю тваринного світу, що має відмінні риси скелета, гортані, головного мозку. Але основні відмінності між людиною і твариною - понятійне мислення, мова, праця - формуються у людей в процесі взаємодії з соціальним середовищем. Сукупність своєрідних якостей і вчинків, характерних для конкретної людини, виражається в понятті «індивідуальність». Індивідуальність частково ґрунтується на вроджених особливостях особистості, але в цілому вона формується в процесі формування особистості, який називається соціалізацією. Особистість - це основна форма розвитку індивіда, особливі якості, набуті в соціокультурному середовищі в процесі спільної діяльності і спілкування. Особистість - це сукупність соціально значущих властивостей: самосвідомість, світогляд, моральність, здібності, активність, соціальні статуси і ролі. Людина як особистість - це свідомий суб'єкт, який вільно

і відповідально визначає своє становище, свій життєвий шлях, своє місце серед інших людей.

4. Тезу А. П'єррона найкраще підтверджує феномен дітей - "Мауглі". У науковій літературі описано більше сотні таких випадків. Такі діти, покинуті або втрачені батьками з раннього віку, виховувалися тваринами або жили ізольовано, без контакту з людьми. Ті, хто перші 5-6 років свого життя прожив у тваринному суспільстві, практично не могли оволодіти людською мовою, ходити прямо, осмислено спілкуватися з іншими людьми, незважаючи на роки, проведені пізніше в компанії людей.

Якщо до ізоляції від суспільства діти володіли якимись соціальними навичками, то процес їх реабілітації проходив набагато легше.

Це показує, наскільки важливим для розвитку людини є контакт із соціальним середовищем. Звичайно, в ідеалі соціальне середовище має бути сприятливим для розвитку особистості: висококультурним, розвиненим у плані освіти, науки, мистецтва, моралі.

Але не можна забувати про соціальну активність, свободу вибору і відповідальність самого індивіда. Про них багато писали великі українські письменники (Г. Сковорода, В. Короленко, Л. Українка, М. Булгаков). Завдяки цим якостям людина може протистояти негативному впливу будь-якого оточення (професор Преображенський), а в сприятливій обстановці може стати асоціальною або аморальною особистістю (Шаріков).

5. Таким чином, не можна не визнати, що факт народження дає людині тільки можливості, а їх реалізація залежить від багатьох факторів - від суспільства, від оточуючих її людей і від неї самої. Саме тому кожен з нас в момент народження є лише кандидатом в люди.

Ключові слова: *індивід, особистість, індивідуальність, соціалізація.*

Література:

Анрі П'єрón. Людина, але не людина\l'homme, rien que l'homme. Paris. 1987.

Примірні теми-афоризми есе:

«Суспільство - це склепіння з каменів, яке зруйнувалося б, якби одне не підтримувало інше» (Сенека).

«Прогрес техніки наділяє нас все більш витонченими засобами руху назад» (О. Хакслі).

«Без боротьби немає прогресу» (Ф. Дуглас).

«Мистецтво повинно вчити любити чесноти і ненавидіти порок» (Д. Дідро).

«Тому, хто не досягнув науки про добро, будь-яка інша наука приносить тільки шкоду» (М. Монтень).

«Історія сама по собі не може ні змусити людину, ні втягнути її в брудну справу» (П. Сартр).

«Людина - єдина тварина, для якої власне існування є проблемою: вона повинна її вирішити, і від неї нікуди не дітися» (Е. Фромм).

«Мета може бути досягнута лише тоді, коли заздалегідь сам засіб повністю просякнутий властивою природою мети» (Ф. Лассаль).

«Ті сумніви, які теорія не розв'язує, практика тебе розв'яже» (Л. Фейєрбах).

«Природа не знає прав, вона знає тільки закони» (Д. Адамс).

11. «Людина народжується індивідом, стає особистістю, але індивідуальність їй треба захищати» (А. Г. Асмолов).

Особистістю не народжуються, особистістю становляться» (А. Н. Леонтьєв).

13. «Люди існують один для одного» (Марк Аврелій).

14. «Людина - фундаментальна новинка в природі» (Н. А. Бердяєв).

15. «Людина поза суспільством - це або бог, або звір» (Аристотель).

Людина - це не річ, а жива істота, яку можна зрозуміти тільки в тривалому процесі її розвитку. У будь-який момент свого життя вона ще не є тим, ким може стати, і тим, ким вона, можливо, ще стане» (Аристотель).

17. «Чим яскравіше проявляється індивідуальність, тим більше вона прагне до єдності з усім сущим» (Р. Тагор)

18. «Жоден народ не може процвітати, поки не зрозуміє, що оранка поля є такою ж гідною справою, як і написання вірша» (Дж. Вашингтон).

«Є два види пізнання: один за допомогою почуттів, інший за допомогою думки» (Демокріт).

20. «Людині недостатньо здобувати знання, необхідно вміти сприяти їх зростанню» (Дж. Гете).

«Ми повинні прагнути до пізнання фактів, а не думок, і, навпаки, знаходити для цих фактів місце в системі наших думок» (Г. Ліхтенберг).

22. «Дім без книги, як тіло без душі» (Цицерон).

23. «Наука і мистецтво належать усьому світу, перед ними зникають міжнародні бар'єри» (Ж. В. Гете).

«Повне підпорядкування закону доброти усуне потребу в уряді і державі» (О. Фронтінгем).

25. «Кожен з нас сам зробив ціну власної особистості; людина велика чи мала тільки за власною волею» (С. Смайлс).

Студент може виконати роботу використовуючи власну тему.

Рекомендації по роботі над презентацією з філософії науки.

1. Визначення теми та цілей

1. Виберіть конкретну тему (наприклад, «Позитивізм і фальсифікація в науці»).
2. Визначте мету: пояснення понять, порівняльний аналіз, обговорення проблем.
3. Сформулюйте ключові питання, на які будуть отримані відповіді.

2. Збір та аналіз матеріалу

1. Вивчіть першоджерела (К. Поппер, Т. Кун, І. Лакатош та ін.).
2. Ознайомтеся з науковими статтями, лекціями, сучасними інтерпретаціями.
1. Підготуйте приклади з історії науки, які підтверджують філософські концепції.

3. Структурування презентації

1. **Вступ: презентація** теми, актуальність, цілі.
2. **Основна частина:**
 1. Історичний контекст (розвиток філософії науки).
 2. Основні поняття (методологія, критерії науковості, проблема розмежування).
 3. Порівняння теорій (аргументи за і проти, сильні і слабкі сторони).
 4. Приклади з історії науки.
3. **Висновок:** підведення підсумків, актуальність теми, можливі напрямки подальших досліджень.

4. Розробка візуального дизайну

1. Мінімалістичний дизайн (читабельний текст, логічні слайди).
2. Схеми, цитати філософів, приклади наукових відкриттів.
3. Поділ інформації на слайди за логічними блоками.

5. Підготовка до виступу

1. Напишіть короткий конспект виступу.
2. Проведіть репетицію, відпрацюйте логіку презентації та хронометраж.
3. Підготуйте відповіді на можливі запитання аудиторії.

6. Створення презентації

1. Говоріть впевнено, використовуйте наочні матеріали.
2. Залучайте свою аудиторію (питання, дискусії, приклади).
3. Слідкуйте за часом, закінчуйте свою промову логічним завершенням.

Цей прийом допоможе вам створити інформативний і логічний виклад з філософії науки. Якщо вам потрібно щось уточнити або додати, запитуйте!

Приклади тем для презентацій:

1. Розмежування науки і ненауки: критерії науковості (Поппер, Кун, Лакатош).
2. Фальсифікаціонізм К. Поппера: критика і розвиток ідеї.
3. Наукові революції за Т. Куном: зміна парадигми в історії науки.
4. Раціональність у науці: суперечка між реалістами та антиреалістами.
5. Емпіризм vs раціоналізм: філософські основи наукового методу.
6. Наука і істина: чи можна досягти об'єктивного знання?
7. Роль індукції і дедукції в науковому пізнанні.
8. Соціокультурні чинники розвитку науки.
9. Етика науки: моральна відповідальність науковців.
10. Майбутнє науки: трансгуманізм, штучний інтелект та нові філософські виклики.
11. Декарт і методологічні основи науки: сумнів як інструмент пізнання.
12. Феноменологічний підхід в науці: Гуссерль і критика об'єктивності.
13. Наука і метафізика: чи можуть наукові теорії бути вільними від філософських передумов?
14. Проблема наукових пояснень: редукціонізм проти холізму.
15. Наука і техніка: філософські аспекти наукового прогресу.
16. Феміністична критика науки: вплив гендерних упереджень на наукове знання.
17. Гносеологія науки: чим наукове знання відрізняється від звичайного знання?

18. Постмодернізм і критика науки: Ліотар, Фейєрабенд і концепція гносеологічного анархізму.
19. Ідеал наукового методу: міф чи реальність?
20. Гіпотетико-дедуктивний метод: універсальний інструмент наукового дослідження?

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ІНДЗ

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (тези, доповідь)	0	Завдання не виконано; доповідь має компелятивний характер; висловлювання не відповідає (за змістом і формою) вимогам. Презентація відсутня.
	1 – 2	Зміст доповіді відповідає заявленій темі, проте тема розкрита частково. Наведені дані і факти обґрунтовують чи ілюструють сформульовані тези частково (не більше 3 зауважень). Достовірність інформації у доповіді має зауваження щодо двох вимог з трьох (точності, обґрунтованості, наявності посилань на джерела первинної інформації). Робота характеризується змістовою цілісністю, зв'язністю і послідовністю викладу, допущено не більше 1 логічної помилки. Композиційна структура промови витримана. Недоліки спостерігаються під час аргументації основних положень, встановленні причинно-наслідкових зв'язків. Здобувач переважно дотримується лексичних, граматичних, стилістичних норм усного мовлення, проте припускається помилок різного характеру. Здобувач відчуває себе скуто, невпевнено і напружено. Ефективність промови невисока через відсутність контакту з аудиторією, недоцільне використання прийомів зацікавлення і утримання уваги слухачів, добір недостатньої кількості аргументів, небагатий арсенал лінгвістичних та екстралінгвістичних засобів. Мультимедійна презентація значною мірою не відповідає вимогам: відсутній титульний слайд, список використаних джерел, відсутнє логічне завершення презентації у вигляді висновків, змістовного узагальнення. Створено так званий «реферат з малюнками», тобто використано слайди з текстовою інформацією, переписаною з підручників, посібників, інтернету, замість формулювання тез чи ключових, опорних слів та фраз. Порушення вимог щодо дизайну презентації: відсутність стильової єдності в оформленні всіх слайдів презентації; невідповідність кольору фону та тексту; невдалий вибір кольорової гами, використання в дизайні більше 3-х базових кольорів; використання шрифтів, що утруднюють

		сприйняття тексту; відсутність відступів від краю слайду (поля). Наявність граматичних помилок.
	3 – 4	Зміст доповіді відповідає заявленій темі, проте тема розкрита не повно / наявні фрагменти, які не відповідають темі. Наведені дані і факти обґрунтовують чи ілюструють сформульовані тези частково (не більше 2 зауважень). Достовірність інформації у доповіді має зауваження щодо однієї з вимог (точності, обґрунтованості, наявності посилань на джерела первинної інформації). Здобувач демонструє сформованість умінь і навичок правильного (не більше 2 помилок) і переконливого мовлення, володіє навичками доцільної побудови промови, аргументованого доведення тез, проте відтворює завчений текст, не враховуючи особливості усного мовлення, обмежено послуговується ораторськими прийомами зацікавлення і утримання уваги слухачів, втрачає контакт з аудиторією. Засоби виразності використовуються не завжди доцільно. Під час виступу здобувач відчувається достатньо впевнено. Не дотримано всіх вимог до створення мультимедійної презентації: спостерігається незначна інформаційна надмірність тексту презентації, чи/та перевантаженість ілюстративним матеріалом. Ілюстрації та графічні елементи органічно доповнюють текст, проте є незначні недоліки дизайну презентації.
	5	Зміст доповіді відповідає заявленій темі. Здобувач глибоко, повно й обґрунтовано розглядає предмет дослідження, посиляється на джерела первинної інформації, подає узагальнення альтернативних теоретичних підходів в межах досліджуваної проблеми. Наведені дані й факти адекватно обґрунтовують чи ілюструють тези доповіді. Текст характеризується цілісністю та композиційною грамотністю. Використано достатній обсяг високоякісних інформаційних джерел. Здобувач демонструє вміння будувати розгорнутий монолог з фахової проблематики, логічно, правильно, точно, етично й емоційно висловлювати думку відповідно до змісту, умов комунікації й адресата, застосовуючи основні закони риторики і прагнучи при цьому виробити індивідуальний стиль. Студент володіє технікою і культурою мовлення, демонструє слухачам процес зародження і розвитку думки, використовує цитування, прийоми драматизації виступу, вдало імпровізує. Доповідь викликала велике зацікавлення й жваве обговорення у студентському середовищі, наявні позитивні коментарі. Навчальна презентація виконана з дотриманням усіх вимог: наявні усі структурні елементи; інформацію ретельно структуровано, представлено лаконічно, максимально інформативно, дотримано принципів науковості, послідовності у відборі текстового матеріалу; гармонійний дизайн; дотримано правил використання шрифтів, кольорового поєднання, стильової єдності оформлення; ілюстрації відповідають змісту

		презентації; дотримано норм літературної мови. Презентація вповні ілюструє й унаочнює доповідь.
Індивідуальне навчально-дослідне завдання (есе)	0 балів	Завдання не виконано; есе має компілятивний характер; висловлювання не відповідає (за змістом і формою) вимогам, які висуваються до жанру академічного есе.
	1 – 3 бали	Здобувач демонструє неглибоку обізнаність з темою, її інтерпретація поверхова, судження подеколи компелятивні. У роботі простежується комунікативний задум автора, представлений традиційний або обмежений набір ідей, відсутня діалогова (дискусійна) основа. Композиційна структура есе загалом витримана, проте наявні суттєві недоліки в аргументації основних положень, встановленні причинно-наслідкових зв'язків (не більше 2 логічних помилок), фрагменти іноді не пов'язані між собою, опущений аналіз суттєвих характеристик явища, не аналізуються альтернативні погляди на проблему. Спостерігається невдале поєднання теорії з фактичним матеріалом, використання риторики (тверджень) замість аргументації (доказів). Здобувач демонструє бідний словниковий запас, одноманітність граматичного ладу мови; спостерігається порушення мовностилістичних норм наукового стилю, зокрема наявне недоречне використання засобів виразності, неточне вживання термінології тощо; порушуються орфографічні й пунктуаційні норми.
	4 – 6 балів	Здобувач демонструє розуміння проблеми, чітко її формулює, проте розкриває її на низькому теоретичному рівні / заявлена тема розкрита не повно / наявні фрагменти, які не відповідають темі. Авторська модальність і оцінність виявляється невиразно. Здобувач загалом володіє навичками створення академічного тексту, аргументованого доведення тез, загальна форма викладу відповідає жанру академічного есе, проте стиль викладу, використана лексика і термінологія не завжди відповідає академічним стандартам. Робота характеризується змістовою цілісністю і послідовністю викладу, проте логічно упорядковані думки не пов'язані між собою мовними засобами; вказані наявні альтернативні погляди на проблему без їх адекватної оцінки; спостерігаються порушення у використанні прийомів порівняння й узагальнення. Використано змішаний стиль викладу з превалюванням неформального. Здобувач переважно дотримується лексичних, граматичних норм наукового стилю, проте наявні окремі орфографічні і синтаксичні помилки.
	7 – 9 балів	Здобувач демонструє розуміння проблеми, розкриває її на достатньому теоретичному рівні, присутня авторська модальність, оцінність, проте інтерпретація теми недостатньо глибока і самостійна. Здобувач загалом володіє навичками створення академічного тексту, аргументованого доведення, проте тези й приклади не завжди переконливі, здобувач переважно використовує традиційні форми доведення. Загальна форма викладу відповідає жанру академічного есе,

		проте стиль викладу, використана лексика і термінологія не завжди відповідає академічним стандартам; виклад зрозумілий і чіткий; наявні незначні порушення логіки чи послідовності викладу; пояснюються альтернативні погляди на проблему та їх оцінка; використовуються прийоми порівняння, зіставлення й узагальнення. Текст загалом оформлено правильно, але трапляються поодинокі порушення орфографічних чи пунктуаційних норм.
	10 балів	Здобувач демонструє глибоке розуміння проблеми, чітко її формулює, розкриває на високому теоретичному рівні, обґрунтовано використовує відомості з наукових джерел. Інтерпретація теми глибока й самостійна, переважає авторська модальність й оцінність. Загальна форма викладу відповідає жанру академічного есе; виклад зрозумілий і чіткий; стиль викладу відповідає академічним стандартам. Багатий словниковий запас, лексичні (зокрема термінологічні) та стилістичні засоби використовуються повністю адекватно й виразно. Наведені доведення логічні і обґрунтовані; сформульовані тези переконливі, супроводжуються грамотною аргументацією власної позиції; подаються альтернативні погляди на проблему та їх особиста оцінка автором; доречно й грамотно використовуються прийоми порівняння, зіставлення й узагальнення; судження свідчать про самостійність мислення і широту кругозору автора. Текст повністю відповідає вимогам точності й правильності мовлення; допущені окремі (1-2) мовленнєві або стилістичні огріхи.

7. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ:

БАЗОВА:

1. Актуальні проблеми сучасної філософії та науки: виклики сьогодення: зб. наук, праць / редкол. М. А. Козловець, Л. В. Горохова, О. В. Чаплінська. Житомир : Видавничий центр ЖДУ імені Івана Франка, 2022. 192 с.
2. Аксьонова В. І. Дискурс антропологізації ідеї цивілізаційного розвитку України. *Перспективи*. Соціально-політичний журнал. 2020. № 4. С. 17-25.
3. Добронравова І. С. Практична філософія науки : зб. наук. пр. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Суми : Університетська книга, 2018. 351 с.
4. Кравчук Л. В. Філософія і методологія науки : навч.-метод, матеріали для лекц. і семінар, занять, самост. та індивід, роботи : посібник. Тернопіль : ТНМУ : Укрмедкнига, 2019. 271 с.
5. Семенюк Е. П. Філософія сучасної науки і техніки : підручник. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2018. 363 с.

6. Сіверс В. А. Філософія науки : навч. посіб. Київ : Нац. акад. кер. кадрів культури і мистецтв, 2018. 147 с.
7. Філософія науки : підручник / за ред. І. С. Добронравової ; Київ: нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2018. 255 с. ІЖБ: <http://tu.u.plii8ci.iiyu.kiev.ua/BiBlio/РНП-зсієпсе.рсК> (дата звернення 20.07.2022).
8. Філософія освіти і науки : навч. посіб. / відп. ред.: І. С. Алексейчук, Л. І. Мозговий ; Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України . Слов'янськ : Вид-во Маторіна Б. І., 2019. 365 с.

ДОПОМІЖНА:

1. Андрущенко В. П., Михальченко М. І. Сучасна соціальна філософія : курс лекцій. Київ : Генеза, 2019. 368 с.
2. Баумейстер А. Біля джерел мислення і буття : вибрані філософські етюди. Київ : Дух і літера, 2019. 473 с.
3. Баумейстер А. Буття і благо : монографія. Вінниця : Т.П. Барановська,
4. Бергсон А. Вступ до метафізики (фрагменти) Слово. Знак. Дискурс : Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / За ред. М. Зубрицької. Львів : Літопис, 2019. С.55–64.
5. Бурдє П. Практичний глузд; переклад з французької Оксани Йосипенко, Сергія Йосипенка, Андрія Дондюка; за ред. Сергія Йосипенка. Київ : Український центр духовної культури, 2020. 528 с.
6. Возний І. Дохристиянські вірування давнього населення України : конспект лекцій. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2021. 271 с.
7. Гільдебранд Д. Що таке філософія? Львів : Колесо, 2021. 244 с.
8. Горський В. Історія української філософії : підручник для студентів вищих навчальних закладів. К. : Либідь, 2024. 485 с.
9. Грані людського буття : позитивні та негативні виміри антропокультурного : монографія / Є.І. Андрос та ін. Київ : Наукова думка, 2020. 349 с.

10. Гудінг Д. Світогляд : для чого ми живемо і яке наше місце у світі ;
груповий пер. з рос. зі звівкою з англ. оригіналом під заг. ред. М. А.
Жукалюка. Київ : Укр. Біблійне Тов-во, 2023. 416 с.
11. Гуссерль Е. Досвід і судження. Дослідження генеалогії логіки. Київ :
ППС-2002, 2019. 356 с.
12. Гуссерль Е. Криза європейських наук і трансцендентальна феноменологія.
Вступ до феноменологічної філософії Філософська думка. 2022. №3. С.
134–149.
13. Еліаде М. Священне і мирське ; Міфи, сновидіння і містерії ;
Мефістофель і андрогін; пер. Г. Кьорян, В. Сахно. Київ : Основи, 2021.
591с.
14. Кант І. Критика чистого розуму /пер. з нім. та примітки Ігоря
Бурковського. Київ : Юніверс, 2020. 500с.
15. Карась А. Міфотворчість як соціокультурна проблема розуміння і
раціональності Вісник Київського національного університету імені Т.
Шевченка. Філософія, політологія. 2021. Вип. 33. С. 25–38.
16. Карась А. Філософія, її предмет і призначення / Філософія : предмет та
історія. – С. 3–38.
17. Кебуладзе В. Феноменологія досвіду. Київ : Дух і літера, 2022. 278 с.
18. Кримський С. Запити філософських смислів. Київ : Вид. ПАРАПАН,
19. Кримський С. Під сигнатурою Софії. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська
академія», 2019. 367 с.
20. Кульчицький О. Основи філософії і філософічних наук ; матеріали
упорядкував і здійснив наукову редакцію Анатолій Карась. Мюнхен ;
Львів : Український вільний університет, 2018. 164 с.
21. Людина в сучасному світі : колективна монографія : в трьох книгах / за
загальною редакцією В.П. Мельника. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2022. 3
кн.
22. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу. Ескіз української

- міфології. Київ : Обереги, 2023. – 144 с.
23. Нідельман Я. Серце філософії / пер. з англ. Олега Кіндія. Львів : Літопис,
24. Ортега-і-Гассет Х. Бунт мас. – С. 15-139. Ортега-і-Гассет Х. Вибрані твори. пер. з ісп. Вольфрама Бурггардта. – Київ : Основи, 2019. – 420 с.
25. Петрушенко В.Л. Філософія: вступ до курсу, історія світової та української філософії, фундаментальні проблеми сучасної філософії : навчальний посібник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2024. 594 с.
26. Петрушенко В.Л. Філософія : Курс лекцій : Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти I-IV рівнів акредитації. Львів : «Новий світ», 2021. 504 с.
27. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги ; пер. з англ. Олександр Коваленко, Олександр Буценко. Київ : Основи, 2018. 2т.
28. Попович М. Бути людиною. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2023. 223 с.
29. Рижак Л. Філософія як рефлексія духу : хрестоматія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2019.
30. Рижак Л. Філософія : підручник. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2023. 650 с.
31. Рюс Ж. Поступ сучасних ідей : панорама новітньої науки ; з французької переклав Віктор Шовкун. Київ : Основи, 2018. 669с.
32. Рьод В. Шлях філософії : з XVII по XIX століття : посібник ; пер. з нім. В.М. Терлецького, О.І. Ведрова. Київ : Дух і літера, 2019. 386 с.
33. Рьод В. Шлях філософії : XIX–XX століття : посібник ; переклад з німецької М.Д. Култаєвої, В.І. Кебуладзе, В.М. Терлецького. Київ : Дух і літера, 2020. 366 с.
34. Сковорода Г. Розмова про істинне щастя / Г.С. Сковорода ; пер. укр. мовою, примітки В.О. Шевчука. Харків : Прапор, 2022. 270 с.
35. Скринник М., Фльорко Л., Фльорко М. Філософія : навчальний посібник. Львів : Ліга-Прес, 2019. 477 с.

36. Тейлор Ч. Етика автентичності ; пер. з англ. і заг. ред. Андрій Васильченко. Київ : Дух і літера, 2019. 125 с.
37. Франк С. Філософія і релігія Рижак Л. Хрестоматія : Філософія як рефлексія духу. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2019. С. 23–44.
38. Штайн Е. Вступ до філософії / Пер. з нім. Ілони Терзової. Жовква : Місіонер, 2021. 202 с.
39. Шюц А., Лукман Т. Структури життєсвіту / пер. з нім. та післямова Кебуладзе В.І. Київ : Укр. Центр духовної культури, 2024. 560 с.

Інформаційні ресурси:

1. Міністерство освіти і науки України: офіційний сайт. URL : <http://www.mon.gov.ua>
2. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського : офіційний сайт URL : <http://www.nbuv.gov.ua/>
3. Одеська національна наукова бібліотека : офіційний сайт. URL : <http://odnb.odessa.ua/>.
4. Бібліотека Університету Ушинського : офіційний сайт. URL : <https://library.pdpu.edu.ua/>